

Põhjamaade kogemus soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel üld- ja kõrgharidusse

---

Projekti „Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine üld- ja kõrgharidusse“ peamine tegevus ja väljund on töötada välja, testida ja rakendada ellu soolise võrdõiguslikkuse alased kursused kõrgkoolidele ja täienduskoolituskursus tegevõpetajatele, mis on loodud teadmiste ja uuringutele tuginedes spetsiaalselt Eesti ühiskonna ja üliõpilaste vajadusi silmas pidades. Projekti keskmes on soolise võrdõiguslikkuse temaatika süsteemne lõimimine haridussüsteemi nii kõrg- kui üldhariduse tasandil. Ideaalne oleks pikemas perspektiivis saavutada Põhjamaadele sarnane olukord, kus soolise võrdõiguslikkuse alaseid teadmisi ja oskuseid jagatakse kõigi ülikooli õppekavade raames, sageli kohustusliku õppeainena, ning kus võrdõiguslikkus on läbiva teemana lõimitud ka üldhariduskooli õppekavadesse. Seetõttu on Põhjamaade kogemuse kaardistamise eesmärk välja selgitada, kuidas on soolist võrdõiguslikkust lõimitud haridussüsteemi, millised on olnud probleemid ja väljakutsed, kuidas on soolise võrdõiguslikkuse teema riiklikes õppekavades horisontaalselt¹ läbiva teemana käsitletud ning mil määral on sellega tegeletud sihitult². Käesolevas aruandes võetakse kokku Rootsi, Soome ja Norra ekspertide poolt koostatud ülevaated nende riikide kogemusest soolise võrdõiguslikkuse temaatika lõimimisel haridussüsteemi.

1. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise lõimimine üldharidusse

1.1. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise lõimimise seadusandlik raamistik

Rootsi üldhariduskoolidele ja eelkoolidele seavad üldised õiguslikud raamid mitmed seadused ja määrused nagu haridusseadus, õppekavad, koolide eeskirjad jms. Esimest korda nimetati soolist võrdõiguslikkust õppekavades 1969. aastal, mil koolidele pandi kohustuseks toetada soolist võrdõiguslikkust nii perekonnas, tööturul kui ühiskonnas üldiselt. 1994. aasta kohustusliku üldhariduse õppekava nägi ette, et koolid peavad aktiivselt ja teadlikult edendama naiste ja meeste võrdseid õigusi ja võimalusi ning seisma vastu traditsioonilistele soorollidele. 1998. a eelkoolide õppekavas oli peamiseks soolise võrdõiguslikkusega seotud juhiseks, et poistele ja tüdrukutele tuleb anda samasugused võimalused proovimaks ja arendamiseks oskusi ja huvisid ilma soostereotüüpsete või soorollidest tulenevate piiranguteta. Ka 1998. aastal vastu võetud haridusseaduses³ sai sooline võrdõiguslikkus üheks koolide ja eelkoolide tugisambaks ning koolisüsteemil nähti olulist rolli soolise võrdõiguslikkuse toetamisel ning aktiivsel kiusamise ja rassismi vastu võitlemisel. Käesolevas, 2011. aastast kehtivas haridusseaduses on sooline võrdõiguslikkus sätestatud ühe põhiväärtuse ja koolide korraldamise viisina. Seaduse üks üldisemaid juhiseid on, et kõik koolitöötajad peavad seisma selle eest, et õpilase haridus- ja tööalased valikud ei oleks piiratud soo, sotsiaalsete põhjuste või kultuurilise tausta poolt. Nii antud seadus, kui diskrimineerimise seadus (2008)⁴ nimetavad koolide ühe olulise ülesandena edendada soolist võrdõiguslikkust ning ennetada ja võidelda soolise

---

¹ Soolise võrdõiguslikkusega arvestatakse nii õppematerjalide koostamisel kui ka õpetamismeetodite puhul.

² Konkreetselt soolisele võrdõiguslikkusele ja võrdsele kohtlemisele keskenduvad tunnid/loengud

³ Skollag 2010:800. Sveriges Riksdag.

⁴ Diskrimineringslag 2008:567. Sveriges Riksdag.

ebavõrdsuse ning sool põhineva kiusamise ja diskrimineerimisega. Samuti rõhutab kehtiv õppekava⁵, et koolidel tuleb seista vastu traditsioonilistele soomustritele, järgida võrdset kohtlemist hindamisel ja arvestada, et ootused ning nõudmised poistele ja tüdrukutele kujundavad nende ettekujutust naiselikkusest ja mehelikkusest. Kool peab andma õpilastele ruumi katsetamiseks ja arendamiseks oma oskusi ja huvisid sõltumata oma soost. Käesolev õppekava on varasematest palju selgema sõnastusega seksuaalhariduse osas, edendades rohkem seksuaalhariduse lõimimist erinevatesse ainetesse ning seksuaalharidus ei ole enam vaid osa bioloogiast.

Viimasel ajal on nn antifeministlik liikumine Rootsis avaldanud mõningaid artikleid feminismi ning soolise võrdõiguse teema lõimimise vastu üldhariduses. Kriitikud usuvad, et feministid tahavad läbi soopedagoogika⁶ lapsi mõjutada. Sama seisukoha on võtnud ka Rootsi suuruselt kolmas partei Rootsi Demokraadid, kes on vastu soopedagoogikale, soouuringutele kui uurimisvaldkonnale ja samasoolistele perekondadele. Ka Rootsi ühiskonnas on vastuseis soolisele perspektiivile, võrdsuse küsimustele ja soolisele võrdõigusele tänaseni üsna elav, kusjuures vastu ei seista mitte niivõrd võrdsusele üleüldiselt, kui feministlikule diskursusele ning naisteadlastele, kes pooldavad soolise perspektiivi kasutamist. Mõned õpetajad seisavad silmitsi vastuseisuga ka igapäevastes õpetamisolukordades.

Soomes hakati võrdset kohtlemist üldhariduses järgima 1960ndatel, mil 9-aastane põhiharidus muudeti kõigile lastele sõltumata päritolust kohustuslikuks⁷. 1970ndatel laienes võrdõiguse mõiste ka naiste ja meeste vahelise võrdsuse teemale. 1990ndatel sai alguse ühiskondlik diskussioon teemal, milline peaks Soome põhikool olema ning muu seas leiti, et põhikool peaks suurendama ühiskondlikku võrdõigust ning nõuti põhikooli õppekavade kaasajastamist⁸. Seega on tüdrukute ja poiste vahelist võrdsust peetud eriliselt tähelepanu vajava teemana hariduse andmisel ning põhikooli arenedes on sellele pööratud tähelepanu nii seadusandluses kui õppekavades⁹. Nii sätestavad üldhariduse õppekava põhimõtted (2014)¹⁰, et Soome Vabariigi põhiseadusest ning võrdse kohtlemise seadusest tulenevalt ei tohi mitte kedagi ilma mõjuva põhjusega asetada erilisse positsiooni soo, vanuse, etnilise või rahvusliku päritolu, kodakondsuse, keele, usu, veendumuste, arvamuse, seksuaalse suundumuse, tervisliku seisundi, puude või mingi muu isikuga seotud põhjuse tõttu). Soolise võrdõiguse seadus (jõustus esimest korda 1987, uuendati 2005)¹¹ kohustab aga kõiki õppeasutusi hoolitsema selle eest, et inimestel oleksid nende soost sõltumata võrdsed võimalused hariduse hankimiseks. Lisaks on samas dokumendis öeldud: „Üldharidus stimuleerib samaväärselt tüdrukuid ja poisse eri õppeainete omandamisel ning suurendab teadmist ja arusaama eri sugupoolte mitmekesisusest. Iga õpilast aidatakse oma võimaluste ära tundmisel ja oma haridustee rajamisel soost tulenevate rollimudeliteta. /.../ Põhikooli ajal areneb õpilaste arusaam oma soolisest identiteedist ja seksuaalsusest. Õppiv kogukond edendab oma väärtushinnangute ja teguviisidega sugupoolte vahelist võrdõigust ja toetab õpilaste oma identiteedi kujunemist. Õpetamisele lähenetakse sooteadlikult. Kogukond julgustab õpilasi ära tundma oma võimalusi ning suhtuma eri õppeainetesse, tegema valikuid ning siduma end õpingutega soolisi stereotüüpe arvesse võtmata.“

⁵ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Reviderad 2015. (SKOLFS 2011:1) Skolverkets föreskrifter.

⁶ Soopedagoogika on katustermin meetoditele, mille eesmärgiks on tuua välja, kuidas hoiakud ja soorollid mõjutavad poisse ja tüdrukuid nende õpitingimustes ja eeldustes.

⁷ Ahonen, S. (2003). Yhteinen koulu, –tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Tampere: Vastapaino.

⁸ Lindström, A. (2005). Kansalliset opetussuunnitelmat yhteiskunnallisina uudistajina. Teoses Hämäläinen, K., Lindström, A. & Puhakka, J. (toim.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus lk 18-35.

⁹ Jakku-Sihvonen, R. (1996). Rehtoreiden arvioita opetuksen saavutettavuudesta ja tasa-arvosta. Teoses Jakku-Sihvonen, R., Lindström, A. & Lipsanen, S. (toim.) Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa? Helsinki: Opetushallitus. 195–224.

¹⁰ <http://www.oph.fi/ops2016/perusteet>

¹¹ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 8.8.1986/609. Finlex.

Kriitikanä on leitud, et hoolimata õppekavas seatud eesmärkidest toimib Soome koolides paralleelselt nn peidetud õppekava, kus õpetajad sageli enesele teadvustamata õpetavad õpilasi käituma teatud mallidele kohaselt, mille tulemusena on poiste ja tüdrukute koolikogemus erinev ning lapsed õpivad, et mehed on olulised ja naised teisejärgulised¹².

Norras sisaldasid nii 1974. ja 1987. aasta õppekavad eraldi peatükke soolisest võrdõiguslikkusest. Koole julgustati aktiivselt vastu seisma traditsiooniliste soomustrite järgimisele haridusvalikutes ning aitama õpilasi täita nende potentsiaali sõltumata oma soost. 1997. aasta õppekavas selline peatükk aga puudus ning soolist võrdõiguslikkust võeti pigem iseenesestmõistetavana. Hiljuti algatas Norra Haridus- ja Teadusministeerium Soolise võrdõiguslikkuse tegevusplaani lasteaedades ja põhihariduses 2008-2010, mis seab lasteaedadele ja algkoolidele ülesandeks panustada võrdsesse ühiskonda, kus kõigil on võimalus kasutada oma võimeid ja huvisid sõltumata oma soost ning mis seab sugudevahelise võrdsuse kõigi pedagoogiliste tegevuste aluseks. Muuhulgas näeb tegevusplaan ette, et lasteaedade ja algkoolide õpikeskkond peab edendama poiste ja tüdrukute vahelist võrdsust; et tuleb paremini järgida tasakaalu õpilaste haridus- ja karjäärivalikutes keskendudes eelkõige kutseharidusele ning tüdrukute kaasamisele teadusesse; ning et tuleb paremini järgida soolist tasakaalu lasteaedade ja algkoolide töötajate seas. Paraku on antud tegevusplaani mõju hinnatud tagasihoidlikuks, sest põhikoolides on soolise võrdõiguslikkuse teemadega endiselt vähe tegeletud¹³.

2015. aasta oktoobris andis Norra Valitsus välja ka soolise võrdõiguslikkuse valge raamatu¹⁴, mis toob välja järgmised väljakutsed seoses soolise võrdõiguslikkusega kõrghariduses ja teaduses: naiste väike osakaal kõrgematel ametikohtadel, juhtide piiratud teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest ja mitmekesisusest, ebaühtlane sooline jaotus erialati, soo ja mitmekesisuse aspektid uuringutes; vähene teadlikkus etnilistest vähemustest akadeemias. Valge raamat võtab eesmärgiks muu seas suurendada soolise võrdõiguslikkuse alast ekspertiisi lasteaedades ja tõsta meesõpetajate osakaalu, lihtsustada rohkematel inimestele valida ebatraditsioonilisi erialasid ja ameteid, anda tüdrukutele rohkem infot nende võimalustest keskhariduses ning seeläbi aidates värvata rohkem tüdrukuid teadusesse ja tehnoloogiasse, kaaluda võrgustike toetamist ülikoolides, mis tõstaksid teadlikkust soolistest erinevustest õpitulemustes ja haridusvalikutes. Samas on Valge raamatu kriitikud heitnud ette meetmete ja rahastusallikate puudumist dokumendis¹⁵.

1.2. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine strateegiatesse

Rootsis peab vastavalt diskrimineerimise seadusele olema koolidel aastane plaan diskrimineerimise ja kiusamise vastu töötamiseks. Lisaks peab koolidel tulenevalt haridusseadusest olema aastaplaan võitlemaks kiusamisega ning edendamaks võrdset kohtlemist, sh soolist võrdõiguslikkust. Need plaanid soovitatakse ühendada üheks strateegiliseks Võrdse Kohtlemise Plaaniks. See keskendub peamiselt personalipraktikatele, kuid peaks sisaldama ka erinevaid meetodeid võrdsuse teemaga tegelemiseks koolides. Peamise meetodina soolise võrdõiguslikkuse edendamisel soovitatakse kasutada n-ö astmelist lähenemist, kus igal aastal tehakse ülevaade võrdsust puudutavatest probleemidest ning eelmise aasta tegevustest ja nende tegevuste mõjust. Rootsi Rahvuslik Haridusagentuur on koostöös ülikoolidega andnud ka õpetajatele suunatud intensiivkursusi teemal, kuidas paremini lõimida kooliellu põhiväärtusi ja võrdset kohtlemist. Kursus hõlmab nii Võrdse Kohtlemise Plaani kirjutamist, kui organisatsiooni muutmist üldisemalt, sh õpetamismeetodeid, õppematerjalide, keelekasutuse, keskkonnatingimuste jms arvesse võtmist.

¹² Kaiharju, S. (2013). Oppilaiden välinen tasa-arvo opetussuunnitelmien perusteissa. Pro gradu-tutkielma, Lapin yliopisto.

¹³ Støren, L. A., Waagene, E., Arnesen, C. Å., Hovdhaugen, E. (2010). „Likestilling er jo ikke lenger det helt store ...” Likestillingsarbeid i skolen 2009–2010. Oslo: NIFU.

¹⁴ MELD. St. 7 (2015-2016). Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20152016/id2456562/>

¹⁵ <http://eng.kifinfo.no/nyhet/vis.html?tid=92512>

Ka **Soomes** peab koolidel (põhikoolid, gümnaasiumid, kutseõppeasutused, rahva(üli)koolid, kõrgkoolid) olema võrdse kohtlemise strateegia/plaan, mis võib olla osa haridusasutuse õppekavast või muust kavast/strateegiast, kuid mis on erinev tööandjate personalipraktikat puudutavast võrdse kohtlemise plaanist. Õppeasutuse võrdse kohtlemise plaan koostatakse ühiselt koos kooli personali ja õpilastega maksimaalselt kolmeks aastaks korraga. Plaani eesmärk ei ole mitte ainult võrdsuse tagamine personalipraktikates ja õpilaste õppeasutusse vastuvõtmisel, vaid ka õpetamise korralduses, erinevuste õppimises ja õppetulemuste hindamises. Täpsemalt peab plaan sisaldama ülevaadet võrdse kohtlemise põhimõtete rakendumisest õppeasutuses, vajalikke meetmeid võrdse kohtlemise edendamiseks ning hinnangut varasemas võrdse kohtlemise strateegias sisaldunud meetmete teostamisest ja tulemustest. Tähelepanu tuleb pöörata ka seksuaalse ahistamise ning sool baseeruva ahistamise ennetamisele ja likvideerimisele.

1.3. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppeainetesse

Rootsis käsitletakse soolist võrdõiguslikkust valdavalt teiste õppeainete raames. On olemas ka spetsiifilised tunnid, mis keskenduvad kiusamise vastasusele ja põhiväärtustele, kuid selliseid tunde on peetud ebaproduktiivseteks¹⁶. Lisaks anti 2000. aastate alguses mõnedes koolides õppeainet nimega „Teadmised elust“, mis keskendus põhiväärtustele, võrdsele kohtlemisele ja seksuaalharidusele. See aine võeti aga õppekavast maha, kuna 2013. aastal algatati seksuaalhariduse ja võrdse kohtlemise põhialuste sisseviimine igasse ainesse¹⁷.

Sooline võrdõiguslikkuse kontseptsiooni võib leida järgnevate kohustusliku koolihariduse õppeainetest: ajalugu, sotsiaalteadused, rootsi keel ja kodulugu. Mõnede ainete õppekavad keskenduvad teemale rohkem kui teised ning puudub täpsem kirjeldus või meetodika, kuidas õpetajad seda tegema peaksid. Järgnevalt mõned näited, kuidas teema on integreeritud nimetatud kohustuslikesse õppeainetesse:

- Rootsi keel (põhikooli 4.-6. klass): õpilased õpivad teksti kui ilukirjandust, laulusõnu, näidendeid, müüte ja lugusid, mis heidavad valgust inimeste elutingimustele, identiteedile ja eluliste küsimustele. Samas otseselt ei ole sugu ega soolise võrdõiguslikkuse kontseptsiooni ainekirjeldusse lisatud.¹⁸
- Sotsiaalteadused (põhikool, 4.-6.klass): sooline võrdõiguslikkus on osa õppeaine üldisest eesmärgist anda õpilastele põhilised teadmised sotsiaalsetest küsimustest läbi erinevate vaatenurkade. Õpilased peaksid arendama arusaama enda ja teiste inimeste elutingimustest, soolise võrdõiguslikkuse mõjust ja tähtsusest ning kuidas erinevad osapooled üritavad mõjutada sotsiaalset arengut. Õpilased omandavad teadmised perekonna, erinevate kooselamise viiside, seksuaalsuse ja soorollide (sh meedias ja popkultuuris) ning soolise võrdõiguslikkuse teemadest.¹⁹
- Bioloogia (põhikool, 7.-9. klass): teema „keha ja tervis“ allteemana omandavad õpilased teadmised inimese seksuaalsusest ja paljunemisest, aga ka identiteedi, soolise võrdõiguslikkuse, suhete, armastuse ja vastutuse küsimustest.²⁰
- Kodulugu (põhikool, 7.-9. klass): õpilased omandavad muu seas teadmised soolisest võrdõiguslikkusest ja kodutööde jaotusest sooliselt võrdsest perspektiivist.²¹
- Ajalugu (põhikool, 7.-9. klass): ühe allteemana omandavad õpilased teadmised Rootsi demokratiseerumise protsessist, uute poliitiliste parteide loomisest, erinevatest liikumisest,

¹⁶ Utvärdering av metoder mot mobbing. (2011). Skolverket Report 353.

¹⁷ Heikkilä, M. (2013). Ett hållbart jämställdhetsarbete i förskolan o skolan i Norden. Med lärande exempel. Skolverket.

¹⁸ Kursplan för svenska. (2011). Skolverket.

¹⁹ Kursplan för samhällsvetenskap. (2011). Skolverket.

²⁰ Kursplan för biologi. (2011). Skolverket.

²¹ Kursplan för hem- och konsumnetkunskap. (2011). Skolverket.

näiteks naiste liikumisest ja võitlusest hääleõiguse nimel, aga ka vaadete muutumisest soole, soolisele võrdõiguslikkusele ja seksuaalsusele.²²

Ka **Soomes** on soolise võrdõiguslikkuse teema lõimitud teistesse õppeainetesse. Näiteks on põhikooli õppekavas õppeaine „Maailmavaate õpetus“, mis muuhulgas käsitleb ka soolist võrdõiguslikkust. 2. klassis käsitletakse õppeaine raames erisuguseid perevorme, 5. klassis muuhulgas ühiskonda ja inimõigusi võrdõiguslikkuse ja rahu seisukohast, 6.-9. klassis on antud aine eesmärk võtta muuhulgas omaks inimõiguste, sallivuse, ülemaailmse õigluse ja kestva arengu põhimõtted ning õppida vastutama enese, teiste inimeste, ühiskonna ja looduse eest. 9. klassis käsitletakse võrdõiguslikkuse põhimõtteid ka ajaloo aine osana.

Käsitöötundides õpitakse 3.-5. klassis soost sõltumata pool aastat puu- ja/või metallitööd ja pool aastat käsitööd ning 6.-7. klassis saab õpilane võimaluse ise valida, kas õpib süvendatult käsitööd või tehnilist tööd, kuid ühe perioodi jooksul tuleb omandada teadmisi ka teisest alast. 7. klassis on õppekavas ka kõigile õpilastele ühine Kodumajandustund, mille eesmärgiks on muu seas õpetada, millist tähtsust omavad head kombed ja võrdõiguslikkus üksikisiku ja perekonna heaolu silmas pidades. Õpitakse koduse majapidamisega ja igapäevaeluga toimetulekut, toiduvalmistamist, elamispinna ja tekstiilide hooldamisega seotud toiminguid, aga ka soolist võrdõiguslikkust ning ajakasutust peres. 8.-9. klassis on käsitöö valikaine ja/või on vahelduvaid käsitöö teemakursusi.

Kõige rohkem esineb Soomes diskussiooni kehalise kasvatuse tundide sooneutraalseks muutmise osas, kuna enamikes koolides toimuvad tunnid poistele ja tüdrukutele eraldi (koolidel on õigus selle üle ise otsustada). Erinevates koolides on ka erinevad praktikad – mõnes koolis jagatakse tunnid eraldi alles gümnaasiumiosas, mõnedes koolides juba 3. või 4. klassis. Põhjendus tundide eraldi hoidmiseks on poiste tugevam füüsis, mistõttu meeskonnasporti tehes kulub tüdrukutel suurem osa energiast füüsiliselt tugevamate poiste vältimiseks. Segarühmade pooldajad leiavad, et segarühmades kogetakse laiemalt erinevaid spordialasid ja õpitakse võtma arvesse teiste erinevusi.

1.4. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppematerjalidesse

Rootsis sõltub sooteema integreerimine õppematerjalidesse palju koolist endast ja selle pedagoogilisest profiilist, aga ka õpetajatest. Mitmed uuringud näitavad, et seoses soolise võrdõiguslikkusega on õppematerjalid endiselt puudujääke²³, kus õppematerjalid ei sobi alati erinevate eeldustega õpilastele ning on ühepoolsed soolise võrdõiguslikkuse ja rahvuse aspektist. Näiteks on ühes uuringus välja toodud, et keemiaõpikute piltidel on meeste pildid palju rohkem levinud kui naiste pildid.²⁴

Soomes näeb 2014. aastal jõustunud võrdse kohtlemise seaduse muudatus²⁵ ette, et kooli ülesandeks on tagada tüdrukutele ja poistele võrdsed võimalused hariduse omandamiseks ning seejuures peab hariduse andmisel kasutatav materjal toetama käesoleva seaduse teostumist.

1.5. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õpetamismetoodikatesse

Rootsis sõltuvad õpetamismetoodikad sarnaselt õppematerjalide valikule samuti koolist, selle pedagoogilisest profiilist ning õpetajast, tema praktilistest ja teoreetilistest teadmistest ja kogemustest. Soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks koolides ja hariduses on loodud Juhised Võrdsele Koolile (2012)²⁶, milles on toodud soovitusi õpetamismetoodikatele. Näiteks soovitatakse

²² Kursplan för historia. (2011). Skolverket.

²³ Berge, B.-M., Widding, G. (2006). En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker. Underlagsrapport till Skolverkets rapport "I enlighet med skolans värdegrund? Umeå universitet; Genus och text – när blir det jämställt i läromedel i fysiken? (2010). SOU 2010:10. Projektet Jämställdhet i läromedel.

²⁴ Rapport om användningen av läromedel (2011). Skolinspektionens rapport 2011:1, Stockholm.

²⁵ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta. 1329/2014. Finlex.

²⁶ Allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling Arbete med kränkningar. (2012). Skolverkets allmänna råd. Skolverket.

kasutada n-ö kõneringe, mis aitavad vaiksema loomuga poisse ja tüdrukuid ning juhul, kui grupid on jaotatud soopõhiselt, soovitatakse sellise jagamise eesmärk ja mõte hoolikalt läbi mõelda. Lisaks soovib Rootsi Rahvuslik Haridusagentuur koolidel hinnata ja analüüsida oma koolis levinud norme ning muuta probleemseid norme selliselt, et koolikliima oleks kaasav ja ei toetaks kaudselt diskrimineerimist ja ahistamist, vaid oleks kooskõlas võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse põhiväärtustega.

Õpetajatele on Rootsis korraldatud on ka erinevaid kursusi, mis õpetavad kirjeldama, rakendama ja arutlema erinevate seksuaalsuse vaatenurkade ja seksuaalhariduse lõimimise üle õppeainetes ning mis on suunatud teadlikkuse tõstmisele erinevatest auga seotud teemadest, sh pealesunnitud abielust ja LGBT inimeste haavatavast positsioonist ühiskonnas. Alates 2015. aastast pakutakse ka veebipõhist õppematerjali, mis keskendub erinevatele põhiväärtustega, sh võrdse kohtlemisega seotud teemadele. Lähiajal on kursuse raames ilmumas ka konkreetselt soolisele võrdõiguslikkusele keskenduv teema.

1.6. Üldhariduskoolide õpilaste soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste kontrollimine

Rootsis on üldiselt leitud, et koolides kasutusel olevaid soolist võrdõiguslikkust edendavaid meetodeid ja nende tulemusi on keeruline mõõta, kuna sooline võrdõiguslikkus ei ole õppeainete kirjelduses selgelt välja toodud, teema õpetamise meetodid ei põhine enamasti teaduslikul alusel ning kuna õpilaste hindamine põhineb Rootsis teadmiste hindamisel. Seega Haridusseadus ja õppekavad küll rõhutavad teema olulisust, kuid õpilaste teadmisi valdkonnast enamasti ei kontrollita. Küll aga tuleb õpilaste teadmisi soolisest võrdõiguslikkusest mõõta, kui teema on osa mõne õppeaine õppekavast.

Rootsi õpilaste üldiste hoiakute kohta soolise võrdõiguslikkuse teemadest saab aimu uuringutest. Näiteks on leitud, et maal elavad noored arvavad linnanoortest sagedamini, et soolise võrdõiguslikkusega on mindud liiga kaugele²⁷. Samuti on poisid soolise võrdõiguslikkuse ja sooliste stereotüüpide osas tüdrukutest konservatiivsemate vaadetega²⁸.

1.7. Kooli juhtkonna roll soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel õppekavasse

Rootsis lasub kooli juhtkonnal peamine kohustus rakendada soolist võrdõiguslikkust – juhtkonnal on vastutus täita haridusseadust ja diskrimineerimise seadust ning hoolitseda selle eest, et õpilased omandaksid riiklike juhiste ja s.o õppekavade ja õppeainete kirjeldustega kooskõlas olevad teadmised.

Ka **Soomes** lasub kooli juhtkonnal vastutus täita seadustest tulenevaid nõudeid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks koolis. Soome võrdõiguslikkuse volinik on koostanud ka mõned positiivsed praktilised näited soolise võrdõiguslikkuse paremaks rakendamiseks haridusasutustes. Näiteks on kutsutud kooli rääkima asjatundja soolise identiteedi mitmekülgsest (asjatundja käib tundides, kohtub kooli töötajate ja meditsiiniõega; hiljem räägitakse sel teemal ka lastevanemate koosolekul), kehalise kasvatus tundides on rühmad jagatud teiste kriteeriumite, kui soo alusel, kooli riietusruumides on suurendatud privaatsust dušikardinate ning privaatsete riietusruumide lisamisega, rajatud õppeasutusse sooneutraalseid tualette.

²⁷ Demokrati och mänskliga rättigheter. (2008). MUCF.

http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/demokrati-och-manskliga_rattigheter.pdf

²⁸ Unga och våld. (2007). MUCF. http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/publ-unga-och-vald.pdf

1.8. Õpetajate võrgustike roll soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel üldharidusse

Rootsis on kõikidel koolides töötavatel inimestel, kes annavad kohustuslikku kooliharidust, kohustus järgida haridusseadust ja diskrimineerimise seadust, seega on oluline roll soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel üldharidusse ka õpetajatel. Kuna õpetajatel lasub otsene vastutus ka õppekavade täitmise osas, kus võrdse kohtlemise põhiväärtused peavad olema osa teadmiste omandamisest²⁹, on õpetajate roll soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel üldharidusse vaat et kõige olulisem.

2. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine kõrgharidusse

2.1. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine strateegiatesse

Rootsis peab iga ülikool edendama oma organisatsioonis võrdseid võimalusi ja õigusi ning ennetama ja võitlema diskrimineerimise ja (seksuaalse) ahistamisega. Sealjuures peavad vastavad meetmed olema suunatud nii juba õppivatele kui kandideerivatele tudengitele. Ülikoolid peavad koostama Võrdse Kohtlemise Plaani, mis peab sisaldama ülevaadet nii eelmise plaani tegevustest kui vajalikest tegevustest tulevikus (koos ajakavaga) edendamaks võrdseid õigusi ja võimalusi ning hoidmaks ära diskrimineerimist ja ahistamist. Näiteks näeb Linköpingi Ülikooli Võrdse Kohtlemise Plaan ette, et ülikool peab edendama võrdseid võimalusi akadeemias ja ühiskonnas tervikuna, et värbamisprotsess ei tohiks olla diskrimineeriv, et uued tudengid ja töötajad peaksid olema teretulnud ja organisatsiooni kaasatud, et töötingimused, palgad ja karjäärivõimalused peaksid olema võrdsed ning et oleks võimalik hoolitseda samaaegselt pereelu eest. Lisaks peab ülikool alati kui võimalik arvestama ja tegutsema võrdsema soolise esindatuse nimel erinevates nõukogudes, komiteedes ja töögruppides; kutsuma esinema esinejaid mõlemast soost; tunnustama nii naisi kui mehi; julgustama mehi minema lapsehoolduspuhkusele; planeerima kohtumisi selliselt, et need ei jookseks kokku vanemlike kohustustega; lisama töökuulutustesse teksti võrdsetest võimalustest, vajadusel meeste ja naiste võrdsetest võimalustest. Samuti on Linköpingi ülikooli rektor seadnud institutsioonidele, raamatukogudele, teaduskondadele ja suurematele osakondadele kohustuse koostada ja kasutada oma strateegiadokument võrdsest kohtlemisest.

Ka **Soomes** tuleb haridusasutustel tulenevalt võrdõiguslikkuse seadusest koostada võrdse kohtlemise strateegia, mis peab sisaldama ülevaadet võrdse kohtlemise põhimõtete rakendamisest ja probleemidest õppeasutuses, vajalikke meetmeid võrdse kohtlemise edendamiseks ning hinnangut varasemas võrdse kohtlemise strateegias sisaldunud meetmete teostamise ja tulemuste kohta. Erilist tähelepanu tuleb pöörata üliõpilasvalikule (st kes kooli vastu võetakse), õpetamise korraldusele, erinevatele õppimisele, õppetulemuste hindamisele ning seksuaalse ahistamise ennetamisele ja likvideerimisele. Strateegia võib olla osa haridusasutuse õppekavast või muust haridusasutuse kavast/strategiast, kuid tuleb koostada koostöös õppeasutuse töötajate ja üliõpilastega ning maksimaalselt kolmeks aastaks korraga.

Norras on sooline võrdõiguslikkus ja sooline tasakaal kõrghariduses keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse prioriteediks. Kõrgharidust andvatel institutsioonidel on kohustus koostada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise strateegia, kuid strateegia käsitleb pigem personalipoliitikat soolise võrdsuse vaatenurgast, kui keskendub õpetamispõhimõtetele ja -meetoditele. Norra ülikoolidel ja kolledžitel on oma võrdsuse ja mitmekesisuse nõustajad ja komiteed ning riigi tasandil tegutseb eraldi soolise tasakaalu ja mitmekesisuse komitee³⁰, mis toetab ja soovitab meetmeid soolõimeks kõrghariduses ja teaduses ning panustab üleüldisesse teadlikkuse tõstmisse soolisest tasakaalutusest akadeemias ja teaduses.

²⁹ Jämställd förskola? Betydelsen av jämställdhet och genusperspektiv i det pedagogiska arbetet. SOU 2006:75. Stockholm.

³⁰ Vt. <http://eng.kifinfo.no/>

Ka Norra Teadusnõukogu on panustanud palju ressursse teadlikkuse tõstmiseks ja soolise tasakaalu edendamise meetmeteks teaduses. Näiteks läbi programmi BALANSE, mis edendab soolist tasakaalu kõrgematel ametikohtadel ja uuringute juhtimisel³¹ või rahastades soolist võrdõiguslikkust puudutavaid teadusprojekte.

2.2. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppekavadesse ja õppeainetesse

Rootsi kõrghariduse määruses (1993)³² on sätestatud, et ülikoolid peavad arvestama soolist võrdõiguslikkust hariduses, õpetamises ja oma esindatuses. Lisaks mainib nimetatud määrus soolise võrdõiguslikkuse järgimist osades eksamites, näiteks õpetajate eksamis. Vastavalt kõrghariduse seadusele³³ peaksid võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse vaatenurgad olema kaasatud ka iga õppeprogrammi või ainekursuse sissejuhatusse.

Ainekursuste kirjeldused ja sisu tuuakse välja vastavate ülikooliprogrammide õppekavades. Seega praktikas sõltub soolise võrdõiguslikkusega arvestamine konkreetse ainekursuse koordinaatorist ja õppejõust. Samas on uuringud³⁴ viidanud õppejõudude ja lektorite vähesele teadlikkusele sootemadest, mis viib selleni, et diskussioonid ja teadmiste tekitamine soolisest perspektiivist ja soolisest võrdõiguslikkusest jääb igapäevasele ja jutuvestmise tasandile, selle asemel, et järgida seadust ja soolise võrdõiguslikkuse lõimise poliitikat, mis oleks suunatud igale haridussüsteemi tasandile. Kui sooline võrdõiguslikkus ei ole seatud õppekava üheks eesmärgiks, siis on tõenäosus väiksem, et soolist perspektiivi ja soolist võrdõiguslikkust ka tegelikult kursuse raames käsitletakse, eksamineeritakse ja hinnatakse. Seetõttu on osade õppeprogrammide õppekavades ja ainekursustes soolise võrdõiguslikkuse teemadel olulisem koht kui teistes, näiteks võrdleva kirjanduse, teoloogia või bioloogia õppekavades või soouuringute ainekursuses.

Ka **Soomes** peavad kõrgkoolid vastavalt võrdõiguslikkuse seadusele tagama võrdsed võimalused naistele ja meestele hariduse omandamiseks ning kutseoskuste arendamiseks. Seejuures peab hariduse andmisel kasutatav materjal toetama seaduse teostumist.

Sarnaselt Rootsile sõltub ka Soomes soolise võrdõiguslikkuse käsitlemine eelkõige vastava ülikooliprogrammi õppekavast ning sootemasid saab käsitleda nii eraldi ainekursuste kui osana vastava eriala õppekavast. Näiteks Helsingi Ülikooli humanitaarteaduskonnas on eraldi soouurimuse õppekava, mis pakub kogu ülikoolile valdkondadevahelist õpetust sootemadest. Samas on soouurimuse kaasamine erialade õppekavade kohustuslike ainete hulka olnud vähene ning juhuslik, kuna teaduskondades ei ole piisavalt informatsiooni uurimisvaldkonna laiaulatuslikkusest ja eesmärgist soorollidega seotud võimukonstruksioone lammutada.

Norras ei ole soolise võrdõiguslikkuse teemat läbivalt kõigis õppekavades rõhutatud. Mõned õppeasutused pakuvad eraldi õppeprogramme soolise võrdõiguslikkuse teemal, näiteks interdistsiplinaarne magistriõppeprogramm soost ja kultuurist Trondheimi Ülikoolis või sarnased programmid Oslo, Bergeni ja Tromsø ülikoolides.

Kuigi üldiselt leitakse, et oleks vajalik arendada õppekavasid ja õppeprogramme selliselt, et need võtaksid arvesse soolist tasakaalu, eriti erialadel, kus üks sugu on tugevalt alaesindatud, ei tunne üliõpilased puudust soolisest perspektiivist ega akadeemilisest lähenemisest sootemade käsitlemisel³⁵.

³¹ http://www.forskningsradet.no/prognnett-balanse/Home_page/1253964606519

³² Högskoloförordning 1993:100. Sveriges Riksdag.

³³ Högskololag 1992:1434. Sveriges Riksdag.

³⁴ Hedlin, M., Åberg, M. (2011). Lärarutbildningen, jämställdhet och genus. Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Kalmar/Växjö: Linnéuniversitetet.

³⁵ Thune, C., Holter, Ø.G. (2013). Kjønnsbalanse og læringsutbytte. En studie av betydningen av kjønns(u)balanse for masterstudenters opplevelse av læringsutbytte og studiekvalitet. Universitetet i Oslo: Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.

2.3. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppematerjalidesse

Rootsis on õppematerjalide koostamine sageli õppejõu/lektori ning kursuse koordinaatori ülesanne. See mõjutab oluliselt üliõpilaste teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest erinevate kursuste ja programmide lõikes, kuna on seotud nii individuaalsete ja institutsiooniliste tavade, kui õppejõudude huvide ja teadmistega soolisest võrdõiguslikkusest. Diskrimineerimise Ombudsman soovib lektoritel ja kursuse koordinaatoritel kaaluda ka, milliseid isikuid ja kui sageli on esitatud ainekursuse kirjanduse tekstis ja piltidel, kas see on kuidagi stereotüüpne või kuidagi muul moel ebakohane, kes on kirjanduse autorid ning milliseid vaatenurki nad esindavad.

2.4. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õpetamismetoodikasse

Kuigi mõned **Rootsi** ülikoolid väidavad end olevat sooliselt võrdsed ja sooteadlikud, puuduvad neil sageli vastavad tegevusplaanid või enese hindamine. Sooteadlikkuse tõstmise metoodikana on kasutatud loenguid, lühikesi arutelusid, rollimänge, juhtumiuuringuid ja grupitööd. Diskrimineerimise Ombudsman soovib, et õppejõud peegeldaksid tudengitele aine planeerimist ja läbiviimist, aga ka iseenda asetsemist võimuhierarhias tudengitega. Õpetamismetoodika valikul soovib Ombudsman rohkem kaasavat ja normikriitilist lähenemist ning tegevusele orienteeritud uurimismeetodite kasutamist.³⁶ Seega ei ole meetodid lihtsad nende õppejõudude jaoks, kes pole harjunud kasutama normikriitilist lähenemist või soopedagoogikat.

2.5. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õppeasutustesse

Rootsis peavad kõrgkoolid vastavalt kõrghariduse seadusele (1992) edendama soolist võrdõiguslikkust ja aktiivselt edendama ja laiendama oma värbamist (2005). Tulenevalt diskrimineerimise seadusest peavad enam kui 25 töötajaga tööandjad kirjutama ja kasutama Soolise Võrdõiguslikkuse Plaani. Sealjuures on võrdsed palgad üheks punktiks, mida tuleb hinnata ja mille eest hea seista. Kuna ülikoolides on õppejõudude-professorite seas naised endiselt alaesindatud seas algatas Rootsi Valitsus 2012. ja 2015. aastal projektid naiste osakaalu tõstmiseks professorite seas.

Näitena võib tuua Linköpingi Ülikooli, mis on oma eesmärgiks seadnud võrdsete võimaluste edendamise akadeemias ja ümbritsevas ühiskonnas ning teinud selleks ka konkreetseid praktilisi samme, näiteks võrdse kohtlemise ja kaasavate aspektide arvestamine kursuste planeerimisel, eksamite ja tundide mitte planeerimine õhtutele ja nädalavahetustele, samuti samaaegse karjääri- ja pereelu võimaldamine.³⁷

Soomes on kõikide ülikoolide kodulehtedel leitav võrdõiguslikkust ja võrdset kohtlemist puudutav info, ülikooli võrdõiguslikkust edendava tegevuse kirjeldus, võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise strateegia. Võrdõiguslikkuse volinik koostanud õppeasutuste jaoks ka mõned positiivsed näited soolise võrdõiguslikkuse paremaks rakendamiseks haridusasutustes. Näiteks on koostatud teaduskonnas üliõpilaste ja töötajate koostööna juhend, kuidas toimida diskrimineerimise või ahistamise puhul, arutletud loengus selle üle, kuidas soostereotüüpide kordamine õpetamisel ja õppematerjalides mõjutab erinevast soost õpilasi/tudengeid, algatatud võrdõiguslikkuse auhind, mis määratakse üliõpilaste ettepanekul õppejõule, kes on edendanud oma loengutes võrdõiguslikkust või sekkunud stereotüüpsesse käitumisse või seksistlikku keelekasutusse, rajatud õppeasutusse sooneutraalseid tualette, lisatud ankeetidesse soo määratlemiseks lisaks valikule "Naine", "Mees" ka valik "Muu", võimaldatud muuta tagantjäreli lõputunnistusel olevat märget nime või soo kohta.

Heaks näiteks on Helsingi Ülikool, mis peab võrdõiguslikkuse edendamist iga ülikooli kogukonna liikme ülesandeks ning on seisukohal, et võrdõiguslikkust tuleb silmas pidada ka igapäevases otsustes. Ülikoolis on ka võrdõiguslikkuse komitee, mille ülesanne on jälgida võrdõiguslikkusega

³⁶ Normkritisk pedagogic (2013). Diskrimineringsombudsmannen. <http://e-utbildning.do.se/hogskolan/undervisar/normkritisk-pedagogik/>

³⁷ Strategi och handlingsplan för lika villkor 2015. Linköpings universitet.

seotud küsimuste arengut ja edendada võrdõiguslikkuse teostumist ning võrdõiguslikkuse volinik, kes annab nõu, levitab infot ja koolitab võrdõiguslikkust puudutavates küsimustes, arendab ülikoolis võrdõiguslikkusega seotud tegevusi ning teostab võrdõiguslikkusega seotud järelvalvet. Igal teaduskonnal on ka oma võrdõiguslikkuse kontaktisik, kelle ülesandeks on levitada informatsiooni võrdõiguslikkuse alaste heade praktikate kohta ülikoolis ning jagada võrdõiguslikkust puudutavat informatsiooni oma vastutusosalal. Võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamiseks ülikoolis arvestatakse iga-aastaselt kooli eelarvest võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamiseks tehtava töö tarvis raha; tehakse efektiivset teavitust võrdõiguslikkust puudutavatel teemadel ülikooli kogukonnas; käsitletakse võrdõiguslikkusega seotud küsimusi osana institutsioonide, teaduskondade ja juhtimise arendamistööst; koostatakse teaduskondades ja institutsioonides oma võrdõiguslikkuse strateegia ning kaasatakse võrdõiguslikkusega seotud vaatenurk oma töösse; broneeritakse teaduskondades ja institutsioonides ressursse võrdõiguslikkuse edendamiseks; tõstetakse esile võrdõiguslikkuse edendamise häid praktikaid; hoolitsetakse selle eest, et võrdõiguslikkusega seotud küsimused oleksid pidevalt ja mitmekülgset esil ülikooli töötajate koolitamisel; antakse iga-aastaselt välja auhind aktiivse võrdõiguslikkust edendava tegevuse eest; valitakse ülikooli juhtorganitesse, komiteedesse ja töörühmadesse mehi ja naisi vähemalt 40%. Võrdõiguslikkuse saavutamise meetodina on Helsingi Ülikoolis kasutusel soopõhiste statistiliste aruannete jälgimine ning tulemuste analüüsimine ülikooli lõpetajate, uute üliõpilaste, rahvusvaheliste üliõpilaste, personali, lapsehoolduspuhkuste, palkade ja personalikoolitustes kohta.

Lisaks on Helsingi Ülikooli võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise strateegias eraldi osa töö, õppimise ja pereelu ühitamise kohta ülikooli töötajatele kui üliõpilastele. Viimaste jaoks on ülikoolis ka lastehoid. Märkimisväärne on ka see, et töö- ja pereelu ühitamise all ei peeta silmas vaid laste eest hoolitsemist, vaid ka vanemate hooldamist.

Norras on sooline perspektiiv vähemalt põhimõttes integreeritud kõikidesse organisatsiooni valdkondadesse. Haridusametustes on võrdsusega tegelevad töötajad ja komiteed, kes on vastutavad soolise võrdõiguslikkuse tegevusplaanide järgimise eest. Soolise võrdõiguslikkuse poliitika fookus on aga aja jooksul mõnevõrra muutunud ning lühidalt on liigutud naiste palkamisest teadusesse naiste perekohustustest tuleneva aeglasema karjääri edenemise ärahoidmiseni³⁸.

2.6. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õpetajakoolituse õppekavadesse

Rootsis peavad õpetajakoolituse tudengid vastavalt kõrghariduse määrusele (1993)³⁹ näitama eksamil oskusi arvestada, vahendada ja kaasata soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise perspektiive pedagoogi töösse ning vahendada identiteedi, seksuaalsuse ja seksuaalhariduse teemasid. Lisaks mainib nimetatud määrus soolise võrdõiguslikkuse arvestamist osades eksamites, näiteks õpetajaeksamis. Seega on sooline võrdõiguslikkus osa õpetajate õppekavast ning pärast hariduse omandamist peaks üliõpilane olema võimeline arvestama, suhtlema ja kaasama soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seisukohti oma pedagoogilisse töösse ning olema võimeline suhtlema ja peegeldama identiteedi, seksuaalsuse ja seksuaalhariduse teemadel. Täpsemalt on soolise võrdõiguslikkuse teemad määratletud ülikoolide õpetajakoolituse programmide õppekavades. Näiteks on Linköpingi Ülikooli algkooliõpetaja õppeprogrammi õppekavas⁴⁰ öeldud, et üldpedagoogika ja didaktika põhilised ainekursused pööravad tähelepanu soo, klassi ja etnilisuse käsitlemisele pedagoogitöös ja klassiruumis. Sugu ja soolist võrdõiguslikkust peab mainima ja see peab olema hõlmatud nii õppeprogrammi tervikuna, kui eraldi ainekursustesse. Õppeprogrammi eksamisse on märgitud, et 4.-6. klassi õpetaja peab olema võimeline vahendada identiteedi, seksuaalsuse ja kooselamise teemasid, vahendada ja rakendada kooli põhiväärtusi, sh inimõigusi ja põhilisi demokraatlikke väärtusi, ennetama ja võitlema diskrimineerimise ja kiusamisega ning

³⁸ Vabø, A., Gunnes, H., Tømte, C. E., Bergene, A.C., Egeland, C. (2012). Kvinner og menns karriereløp i norsk forskning: En tilstandsrapport. Oslo: NIFU

³⁹ Högskoloförordning 1993:100. Sveriges Riksdag.

⁴⁰ Utbildningsplaner för grundskoleläroprogrammet vid Linköpings universitet. Linköpings universitet.

arvestama, vahendama ja rakendama soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise perspektiivi pedagoogilises töös.

Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise didaktika, soopedagoogika ja normikriitilise pedagoogika kohta on Rootsis olemas mitmeid õpikuid ja pedagoogilisi raamatuid, ning Rootsi Rahvuslik Haridusagentuur ja Diskrimineerimise Ombudsman on välja andnud ka vastavaid soovitusi⁴¹.

Samas võib kriitikana öelda, et Rootsis on õpetajakoolitus tugevalt feminiseerunud ning nii horisontaalselt kui vertikaalselt sooliselt segregeeritud⁴². Õpetajakoolituses puudub selge ja konkreetne eesmärk seoses soolise võrdõiguslikkusega ning soolise võrdõiguslikkuse lõimimine õpetajakoolituse on sõltuv mõnest entusiastist, mistõttu süsteem on väga habras.⁴³ Võimalik, et soolist perspektiivi õpetajakoolituses takistavad poliitilised ideed ning negatiivsed hoiakud feminismile ja soolisele võrdõiguslikkusele.

Soomes sätestab võrdõiguslikkuse seadus, et hariduse andmise/koolitamise kõigil tasemetel tuleb pürgida murdma mõtteviise ja tegevuskäike, mis suunavad valima koolituse ja ameti skemaatiliselt sugupoole põhjal ning et õpetajakoolitusel tuleb tähelepanu pöörata sellele, kuidas kooli tegevusmallid ja õpetajate oma tegevus mõjutavad õpilaste arusaamu tüdrukutele ja poistele sobivatest ametitest ja õppimisvaldkondadest. Sealjuures on tähtis arendada õppematerjale selliselt, et need ei looks eelarvamusi või skemaatilisi soorolle.

Näiteks on Helsingi Ülikooli õpetajakoolituse pedagoogi bakalaureuseõppe õppekavas üldainete ainekursus "Haridus, tööelu ja võrdõiguslikkus", magistriõppes valikaine "Haridus, sugupool ja võim". Käsitööõpetajaid ettevalmistavates õppekavades on põhiline spetsialiseerumine suunatud käsitöö ja tekstiiliga seotud teemadele, kuid on olemas ka kõrvaleriala, mis sisaldab puutehnoloogia ja metallitehnoloogia õpinguid.

Norras ütlevad Haridus- ja Teadusministeeriumi „Uued juhised õpetajakoolituse raamplaanile“ (2013), et õpetajakoolitus peab käsitlema mitmeid soolise võrdõiguslikkuse ja multikultuurse ühiskonnaga seotud perspektiive ja looma teadmise koolist, mis kaasab kõiki õpilasi sõltumata nende taustas.

2.7. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine sotsiaalteaduste õppekavadesse

Kuna **Rootsi** kõrghariduse seaduses ja kõrghariduse määruses on sooline võrdõiguslikkus läbiv joon oodatakse ka sotsiaalteaduste tudengitelt teadmisi saamaks aru laste vajadustest ning sotsiaalsetest ja perekonnapõhistest oludest, mis mõjutavad meeste ja naiste elutingimusi. Lisaks peaksid võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse teemad kuuluma iga õppeprogrammi sissejuhatavasse osasse. Praktikas sõltub see aga kursuse koordinaatorist ja õppejõust, kes vastutab sissejuhatuse eest. Konkreetsemalt on soolise võrdõiguslikkusega seotud eesmärgid ja tegevused märgitud iga konkreetse kooli õppekavades. Kui sooline võrdõiguslikkus ei ole konkreetse õppekava eesmärgiks seatud, on tõenäosus väiksem, et soolist võrdõiguslikkust ja soolist perspektiivi ka aktiivselt kaasatakse või seda eksamineeritakse.

⁴¹ Dahlén, S. (2012). Gör! Samlade metoden för jämstaällhetsintegrering från EFS Jämt. Länsstyrelsen i Örebro län i samverkan med övriga Länsstyrelser; Bromseth, J., & Darj, F. (2010). Normkritisk pedagogik: Makt, lärande och strategier för förändring. Uppsala universitet: Centrum för genusvetenskap.

⁴² Kreitz-Sandberg, S. (2013). Gender inclusion and horizontal gender segregation: stakeholders' strategies and dilemmas in Swedish teachers' education. *Gender and Education*, 25(4), 444-465.

⁴³ Hedlin, M., Åberg, M. (2011). Lärarutbildningen, jämställdhet och genus. Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap, Kalmar/Växjö: Linnéuniversitetet.

Näiteks on Mälardalensi Kõrgkoolis sotsiaaltöö õppekava⁴⁴ ühe alussambana märgitud n-ö läbilõikeline lähenemine, mis tähendab, et sotsiaalseid olusid õpitakse näiteks läbi klassi, soo, rahvuse, vanuse, oskuste ja seksuaalsuse ning nende tunnuste seoste. Lisaks käsitletakse sooteemasid ka konkreetsete ainekursuste raames, enamasti kursuste raames, mis puudutavad vägivalda ja heoluriiki. Näiteks käsitletakse ainekursuse „Perekonnakonfliktid, naiste rõhumine ja auküsimustega seotud vägivald“⁴⁵ raames ühiskondlikke probleeme Rootsi ja sisserännanute perekondades, kuna sotsiaaltöö spetsialistidel peab olema tugevad teadmised, kuid toimida vägivalda ja selle tagajärgedega.

Soomes on sarnaselt teistele erialadele ka sotsiaalteadustes kohustuslik järgida võrdõiguslikkuse seaduses sätestatud ning soolise võrdõiguslikkuse käsitlemine sõltub eelkõige vastava ülikooliprogrammi õppekavast. Näiteks on Helsingi Ülikooli sotsiaalpsühholoogia bakalaureuseõppe õppekavas kohustuslikeks ainekursusteks „Hoiakud ja eelarvamused“ ja „Moraal, väärtused ja õiglus“ ning magistriõppes valikainena „Soo sotsiaalpsühholoogia“. Ühiskonnateaduste bakalaureuseõppes on kohustuslike erialaainete hulgas ainekursus „Erinevused, ebavõrdsus ja õiglus“. Samas sotsiaaltöö bakalaureuseõppes on küll lähisuhtevägivalda ja selle käsitlemist puudutav ainekursus, kuid otseselt soouurimusega seotud ainekursusi ei ole. Samuti puuduvad otseselt soorollidega seotud ainekursused sotsioloogia bakalaureuse- ja magistriõppekavades. See-eest tegutseb Helsingi Ülikooli ühiskonnateaduste teaduskonna juures soouurimuste keskus, mis annab ühiskonnateaduste ja soouurimuse erialade üliõpilastele erinevaid soouurimusega seotud kursusi ning pakub soouurimust kõrvalerialana kõigile ülikooli üliõpilastele.

2.8. Kõrgkoolide tudengite ja õppejõudude hoiakud ja teadmised soolise võrdõiguslikkuse lõimimisest haridusse

Rootsis ei mõõdeta ega kaardistata tudengite või õppejõudude hoiakuid soolise perspektiivi, võrdse kohtlemise teemade ja soolise võrdõiguslikkuse lõimimise kohta haridusse. **Soomes** toimub õppejõudude ja tudengite hoiakute kaardistamine haridusasutuste võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise strateegia uuendamise raames, kuna seadus kohustab hindama eelmise strateegia mõju ja rakendumist. Siin võib esineda ülikooliti erinevusi, st ei ole välistatud, et tehakse ka eraldi uuringuid ja statistikat.

3. Parimad praktikad

3.1. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine Rootsi üldhariduskoolidesse

3.1.1. Soolise võrdõiguslikkuse delegatsioon Rootsi üldhariduskoolides

Soolise võrdõiguslikkuse delegatsiooni missiooniks oli analüüsida ja illustreerida muutusi poistele ja tüdrukutele suunatud tingimustes, lähenemistes ja tegevustes aastatel 1994-2007. Analüüsiti poiste ja tüdrukute hariduserinevuste põhjuseid, aga ka poiste ja tüdrukute erinevaid hoiakuid kooli ja koolitöö kohta. Ülesandeks oli näidata, kuidas toimub koolides ressursside jaotamine soolisest perspektiivist ning mis on selle mõju, koostada ülevaade valdkondadest koolis, mis vajaksid uut teadmist soolisest võrdõiguslikkusest ja sooteemadest, kaardistada koolide tavad ja lähenemised töötamaks poiste ja tüdrukutega, koostada ülevaade õpetamismeetoditest, hinnata stereotüüpsete

⁴⁴ Utbildning socionomprogrammet. (2015). Mälardalens högskola.

⁴⁵ http://www.mdh.se/polopoly_fs/1.69761!/Menu/general/column-content/attachment/Genus%20intersektionalitet%20och%20socialt%20arbete%20i%20globaliseringens%20tid%20kursplan.pdf

soomustrite ja soorollide mõju ning töötada nende vastu. Lisaks soovitati tegevusi soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks koolides⁴⁶. Mõned näited:

- „Kogu organisatsiooni lähenemine“. Mõned uuringud on näidanud, et probleem soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel üldhariduskooli seisneb selles, et see ei ole ametlikult sisse seatud kooli juhtkonna poolt. Seetõttu mõjutavad ja takistavad igat soolise võrdõiguslikkuse lõimimise sammu eelarved, ajaplaneerimine, prioriteedid, teadmiste puudumine jne. Seega peaks soolise võrdõiguslikkuse lõimimisse olema kaasatud kogu organisatsioon, sh tuleb tõsta õpetajate ja õpilaste sooteadlikkust, arvestada soolise võrdõiguslikkusega õppematerjalide valikul, võtta aega tagasisideks ja organisatsiooni muutmiseks, arendada sooteadlikke õpetamismetoodikaid, töötada aktiivselt Võrdse Kohtlemise Plaaniga jne. Organisatsiooni muutmisel tuleb arvestada, et iga ametikoht organisatsioonis on muutuse protsessis oluline ning seetõttu tuleb kõiki töötajaid kaasata.
- „Kaasamine“. Kuna jätkusuutlikud muutused saavad toimuda vaid kogu koolipere osalusel ja kaasamisel, ei tohi välja jätta ka õpilasi.
- „Sooline võrdõiguslikkus kui osa strateegilisest kvaliteedi tõstmisest“. Mõned uuringud on soovitanud arvestada soolise võrdõiguslikkuse lõimimist süstemaatilise kvaliteedi parandamise osana, st kui olulist teadmist ja võimalust parandada eksamitulemusi ning kui olulist osa kooli põhiväärtustest. Kuna paljusid soolise võrdõiguslikkusega seotud teemasid ei ole lihtne mõõta tuleks defineerida, tuvastada ja strateegiliselt valida olulisemad teemad, mida saaks ka tegelikkuses järgida ja mõõta.
- „Kaasatud ja kannustatud juhtkond“. Juhtkond peaks organisatsiooni soolise võrdõiguslikkuse edendamisel juhtima ja sellest sõltub ettevõtmise edukus. Juhtkond ei pea olema sooteemade eksperdid, kuid peaksid pidama soolise võrdõiguslikkuse alaseid tegevusi organisatsiooni jaoks oluliseks.
- „Soolõime igasse õppeainesse“. Teadmisi soouuringutest soovitatakse lõimida süvendatumalt igasse õppeainesse, mis aitaks vältida, et soolist perspektiivi võetaks kui midagi kõrvalist ja kui mitteolulist teadmist.

3.1.2. Väljakutsed lõimimaks soolist võrdõiguslikkust Rootsi üldharidusse

Soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel Rootsi üldharidusse on uuringute põhjal mitmeid väljakutseid. Omavalitsused peaksid võtma rohkem vastutust ning koordineerima strateegiaid, kampaaniaid, kursusi ja tegevusi, et soolise võrdõiguslikkuse teema edendamine ei oleks ainult mõnede entusiastide kanda⁴⁷. Lisaks peaksid jooksvad ja spetsiifilised tegevused soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks olema rohkem tasakaalus (praegu tegutsetakse liialt spetsiifiliste tegevustega), tegevused peaksid olema suunatud rohkem organisatsioonidele kui inimestele ning Rootsi Rahvuslik Haridusagentuur peaks tegema rohkem hindamist ja arendama dialoogi Valitsusega⁴⁸. Samuti on leitud, et eelkoolidele peaks pöörama rohkem tähelepanu⁴⁹.

3.2. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine Soome üldhariduskoolidesse

Näiteid võrdõiguslikkuse edendamise headest praktikatest on toodud uuringus „Soolise võrdõiguslikkuse head praktikad“⁵⁰. Uuring soovitab sooliselt erinevate kvalifikatsioonide ühtlustamiseks ning hoiakute muutmiseks n-õ feminiinsete ja maskuliinsete erialade osas õpetada näiteks tüdrukutele juba põhihariduse omandamisel rohkem tehnoloogiavaldkonna aineid ning

⁴⁶ Flickor, pojkar, individer - om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (2010). SOU 2010:99. Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan. Stockholm.

⁴⁷ Henkel, K. (2005). Vi har inte tid, Om motstånd mot implementering av jämställdhet i förskolan. Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen, C-uppsats.

⁴⁸ Jämställdhet i skolan. Utvärdering av Skolverkets särskilda uppdrag 2008–2014. (2015). Stadskontorets report 2015:7.

⁴⁹ Flickor, pojkar, individer - om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan (2010). SOU 2010:99. Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan. Stockholm.

⁵⁰ Tanhua, I. (2012). Sukupuolten tasa-arvon hyvät käytännöt. Tasa-arvohankkeiden hyviä käytäntöjä seitsemästä teemasta. Työ- ja Elinkeinöministeriö.

kasutada näiteks matemaatikaülesannetes näidetena ka käsitööga seotud arvutusülesandeid. Lisaks soovitatakse riigiasutustel ja ettevõtetel palgata võrdsetel alustel ja soolise diskrimineerimiseta nais- ja meesfüüsikuid.

3.2.1. BRYT/AVAA-projekt soolise segregatsiooni lõhkumiseks

Projekti raames organiseeriti 9. klassi õpilastele TET-nädalal (erinevate ametitega tutvumise nädal) tööpraktikakohad, kusjuures tüdrukutele võimaldati tööpraktikakohti tehnoloogiaavaldkonnas. Eesmärgiks oli lõhkuda soolist segregatsiooni tutvustades tüdrukutele tehnoloogiaavaldkonna erialasid, suurendades tüdrukute enesehinnangut tehnoloogiaavaldkonna oskuste osas ning võimaldada tüdrukutele positiivseid, õnnestumise kogemusi tehnoloogiaavaldkonnas. Kuigi projekt oli suunatud eelkõige tüdrukutele, ei jäetud ka poisse kõrvale ning neile tutvustati tehnoloogiaavaldkonna selliseid alasid, mis on klassikaliselt pigem nn naiste alad. Enne projekti algust küsiti õpilastelt, mis on nende unistuste ametid ning mis oleks nende unistuste amet, kui nad oleksid teisest soost ning selle info põhjal valiti tehnoloogiaavaldkonnaga tutvuma eeskätt need tüdrukud, kelle unistused/soovid olid seotud selle valdkonnaga. Kokkuvõttes lisandus projekti tulemusel tüdrukute soovameti hulka ka tehnoloogiaavaldkonna ameteid. Samas tekitas sooliste segregatsioonide lõhkumine kergesti vastuhakku, kuna õpilased olid esialgu sageli pettunud, kui nad ei pääsenud praktikale kohtadesse, mida oleksid soovinud. Pettumust saaks ilmselt leevendada, kui noortele ausalt rääkida, et projekti eesmärgiks ongi tutvustada neile selliseid töövaldkondi, mis ei ole neile varasemast tuttavad ning seetõttu suunataksegi tüdrukuid ja poisse praktikale ka sellistesse kohtadesse, mis ei ole n-ö klassikaliselt naiste või meeste alad.

3.2.2. Mentorgrupid

Kuna uuringud on näidanud, et tehnoloogiaavaldkonna erialadel õppivad naised on oma erialavalikus ebakindlamad kui mehed, on tehnoloogiaavaldkonna erialadel õppivate naiste õppimist, ametiidentiteedi tugevdamist ja tööellu siirdumist toetatud erinevate võrgustike ja mentorgruppide abil. Samuti on loodud mentorgrupe hoolekandevaldkonna erialadel õppivatele meestele.

3.2.3. Sootundlikumad reaalsused

Tüdrukute mina-pilt ja hoiakud reaalainete osas on kehvemad poiste omast, kuid negatiivsed kogemused ja hoiakud takistavad õppimist. Seetõttu arendati matemaatiliste ja loodusteaduste õppeainete õppematerjale a just tüdrukute vaatenurgast, et õpetada aineid tüdrukute jaoks huvitavamalt. Näiteks võib matemaatikat käsitleda konkreetsemalt ja praktilisemalt näidates kuidas saab matemaatika inimesele kasulik olla ning kuidas aitab matemaatika arendada loogilist mõtlemist ja probleemide lahendamist. Selleks koostati põhikoolidele õppematerjal käsitööga seotud arvutusülesannetest.

3.2.4. Poiste võrdõiguslikkuse alaste teadmiste suurendamine

Sageli tuuakse välja, et võrdõiguslikkuse alane õpetus keskendub liialt tüdrukutele. Seetõttu on oluline suurendada ka poiste võrdõiguslikkuse alaseid teadmisi. Selleks on loodud õppematerjal „Fredri – poisid, võrdõiguslikkus ja inimõigused“.

3.3. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine Rootsi kõrgharidusse

Mõned edukad soolise võrdõiguslikkuse lõimise näited on toodud raportis „Head näited, kuidas ülikoolid võivad töötada soolise võrdõiguslikkuse, üliõpilaste mõju ning sotsiaalse ja etnilise mitmekesisusega“⁵¹. Võtmetegevusena tuuakse välja töö süstematiseerimise ning soovitatakse strateegilist ja järkjärgulist nimekirja ettevalmistavatest tegevustest, täideviimisest ja hindamisest. Sealjuures soovitab Kõrgharidusagentuur küsida, kas juhtkond tegeleb soolise võrdõiguslikkusega; kas eelarves, ajakavas ja teiste ressursside osas on ruumi sellistele projektidele; mida saaks õpetamissituatsioonis teha lõimimaks paremini sooteemasid; kas sooline perspektiiv ja sooline

⁵¹ Goda exempel hur universitet och högskolor kan arbeta med jämställdhet, studentinflytande och social etnisk mångfald. (2000). Högskoleverkets rapportserie (2000:9). Stockholm.

võrdõiguslikkus on selgelt defineeritud; kas õpetajad ja personal on teadlikud; kas õpetamismeetodeid on hinnatud; kas sooteema on integreeritud igasse haridusteemasse ja organisatsiooni osasse; kas sooline perspektiiv on lisatud õppekavadesse ja kas seda hinnatakse?

3.3.1. Soolise võrdõiguslikkuse delegatsioon Rootsi kõrghariduses

Antud projekt andis aastatel 2009-2010 rahalisi vahendeid ülikoolidele soolise võrdõiguslikkuse alaste projektide läbiviimiseks Rootsi kõrghariduses. Eesmärgiks oli tõsta soolist võrdõiguslikkust kõrghariduses, kaardistada ja teha nähtavaks edukad soolise võrdõiguslikkuse alased tegevused ülikoolides, tõsta meeste huvi kõrghariduse vastu ja ennetada soostereotüüpseid haridusvalikuid, analüüsida, mil määral on kvantitatiivsed eesmärgid soolisest jaotusest töötajate seas olnud edukad ning anda soovitusi teistele valdkondadele soolise võrdõiguslikkuse edendamise osas. Projekti tulemusena valminud raportist ilmneb, et kuna soolise võrdõiguslikkuse alased tegevused on Rootsi ülikoolides väga varieeruvad ning nende tegevuste mõju on mõõdetud erinevalt on raske esitada ühtset kõikehõlmavat pilti või edukamaid näiteid soolise võrdõiguslikkuse edendamisest Rootsi ülikoolides⁵². Küll aga leiab raport, et ülikoolid teevad soolise võrdõiguslikkuse lõimimise alal vähe koostööd, kuigi see oleks neile kasulik, et ülikoolid vastutavad eelkõige mitte-otsese diskrimineerimise eest ning otsest diskrimineerimist ennetavad tegevused on nähtamatud, et iseäranis puuduvad soolise võrdõiguslikkuse alased tegevused kunstide alases kõrghariduses ning et tegevusi dokumenteeritakse väga erinevalt, kusjuures mitmed ülikoolid ei dokumenteeri oma tegevusi, mistõttu nad pole võimelised planeerima edasisi samme soolise võrdõiguslikkuse edendamisel. Projekt toob välja ka soovitusid soolise võrdõiguslikkuse paremaks lõimimiseks kõrgharidusse⁵³:

- „Kogu organisatsiooni lähenemine“. Muutusteks on vajalik kaardistada organisatsiooni iga tasand ja hinnata selle vajadusi soolise võrdõiguslikkuse alaste tegevuste osas.
- „Juhtimine“. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine juhtkonna tasemele, sh nii seaduste, rektori, dekaanide, õppetooli juhtide jne tasemele on väga oluline.
- „Õppeprogrammide ja ainekursuste õppekavade rakendamine“. Kõige efektiivsemaks tegevuseks soolise perspektiivi ja soolise võrdõiguslikkuse teemade lõimimiseks ainekursustesse on peetud nende kontseptsioonide kaasamist õppekavadesse. Olles kursuse teadmistealane eesmärk, võetakse seda teemat tõsisemalt ning teema kaasamine eksamitesse aitab seda käsitleda kui hinnatava teadmisenähtena. Hea näide on välja Linköpingi Ülikooli, mis on korraldanud kursusi lõimimiseks soolist perspektiivi igasse ainekursusesse, kasutusel on olnud ka nimekiri küsimustest kursuse koordinaatorile, mida järgida kursuse planeerimisel ning tänaseni kasutatakse õppekavas kohustuslikuna lauset „Kursuse ülesehitusel võetakse arvesse ja arendatakse nii meeste kui naiste kogemusi ja teadmisi“. Probleem selle lause kasutamisel on aga selles, et see ei ole lõimitud kursuse sisusse, mis teeb kohustusliku soolise perspektiivi ja soolise võrdõiguslikkuse lõimimise abstraktseks, mida on peaaegu võimatu hinnata⁵⁴.
- „Tudengite mõju“. Tudengite osavõtt ja kaasamine on samuti võtmeteguriks soolise võrdõiguslikkuse lõimimisel kogu organisatsiooni.

3.3.2. Väljakutsed lõimimiseks soolist võrdõiguslikkust Rootsi kõrgharidusse

Peamisteks väljakutseteks lõimimiseks soolise võrdõiguslikkuse teemat Rootsi kõrgharidussüsteemi on suured erinevused ülikoolide vahel, mistõttu tegevused peaksid arvestama iga organisatsiooni eripärasid⁵⁵; vastavate tavade ja juhendite puudumine⁵⁶; teema arendamine entusiastide

⁵² Kartläggning och analys av jämställdhetsinsatser vid svenska lärosäten 2000-2009. (2009). Högskoleverket rapport. Delegationen för jämställdhet i högskolan, Stockholm.

⁵³ Svart på vitt – om jämställdhet i akademien (2011). SOU 2011:1. Betänkande av Delegationen för jämställdhet i högskolan.

⁵⁴ Andrén, J. (2010). Genusintegrerad undervisning vid svenska universitets och högskolors hälsoutbildningar. En kartläggning. Göteborgs Universitet.

⁵⁵ Jämställdheten och akademien: När vilja och val möter hinder, möjligheter och motstånd. (2009).

<http://www.forte.se/sv/Projektkatalog/?arende=12859>.

eestvedamisel, mis ei ole jätkusuutlik; organisatsioonilise toe puudumine; soolise võrdõiguslikkuse alaste tegevuste puudumine eelarvetes, mistõttu neid ei võeta tõsiselt; seksuaalne ahistamine ülikoolides, mis annab tunnistust ebavõrdselt keskkonnast ülikoolides⁵⁷; vähene teadlikkus soouuringutest ja feministlikest teooriatest⁵⁸ ning sooteemade pidamine väikeseks lisategevuseks; sooline ebavõrdsus uurimisstipendiumite jagamisel⁵⁹; sooline ebavõrdsus kõrghariduses, eelkõige professorite seas⁶⁰; poliitilised otsused ja eelarve.

3.3.3. Kõrghariduses kasutatavad meetmed või praktikad tagamaks soolise võrdõiguslikkuse organisatsiooni tasandil

Tagamaks soolise võrdõiguslikkuse organisatsioonis on Rootsi ülikoolides kasutusel järgnevad meetmed⁶¹:

- Poliitika ja tavad, kus sooline võrdõiguslikkus on seotud organisatsiooni igapäevaeluga. Näiteks sooline võrdõiguslikkus päevakorrapunktina kohtumistel, naissoost teadlaste ja doktoriõppetudengite julgustamine, karjääriplaneerimise tavad, mentorprogrammid, teadlikkus soolisest võrdõiguslikkusest doktoriõppe tudengite värbamisel.
- Naiste karjääri edendavad ja stimuleerivad tegevused. Näiteks mentorprogrammid kutsumaks naissoost külalisteadlasi ja –lektoreid; reserveeritud rahaline toetus (näiteks post-doktorantuuri stipendiumid) naistele; sooliselt ebavõrdselt esindatud gruppide võrgustike soodustamine. Kuigi soolise tasakaalu saavutamise soodustamisel professorite seas ei ole olnud oodatud mõju, on arutelu ja sooline teadlikkus elavam kui varem.
- Poliitika ja strateegilised plaanid, sh võrdse kohtlemise poliitika ja tegevusplaanid.
- Juhtimine: värvavahid ja eeskujud – selleks, et teha erinevaid institutsioone võrdsemaks peavad juhtivatel kohtadel olevad töötajad (sh programmide koordinaatorid, kursuste koordinaatorid, õppeprorektorid) töötama aktiivselt soolise võrdõiguslikkuse edendamise nimel.
- Soolektorid, kes aitavad aktiivselt ja teadlikult lõimida soolist perspektiivi ja soolist võrdõiguslikkust haridusprogrammide sisusse ning arendada jätkusuutlikke pedagoogilisi meetodeid.
- Sooliselt võrdsed palgad, mis on osa riiklikest soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidest, mida peavad kaardistama kõik üle 25 töötajaga tööandjad iga kolme aasta tagant ja mis on seega kohustuslik ka kõrghariduses.

---

⁵⁶ Andersson, S., Amundsdotter, E. (2013). Genusmedvetet ledarskap. En redovisning från projektet Genusmedvetna chefer ett villkor för ett genusmedvetet universitet. Stockholms universitet.

⁵⁷ Lewander, L., Jordansson, B. (2000). Genus och jämställdhet. En utvärdering av JÄST-projekten 1993/94–1996/97. Höskoleverket rapport (2000:14).

⁵⁸ Gillström, P., Amft, A. (2014). Jämställdhet i högskolan efter autonomireformen. UKÄ rapport (2014:9).

⁵⁹ Sandström, U., Wold, A., Jordansson, B., Ohlsson, B., Smedberg, Å. (2010). Hans Excellens: om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer. http://www.genus.se/digitalAssets/1370/1370132_dj-hans-excellens.pdf

⁶⁰ Dahlerup, Drude (2010) Jämställdhet i akademien – en forskningsöversikt. http://jamda.ub.gu.se/bitstream/1/446/1/Drude_Dahlerup_rapport.pdf

⁶¹ Lewander, L., Jordansson, B. (2000). Genus och jämställdhet. En utvärdering av JÄST-projekten 1993/94–1996/97. Höskoleverket rapport (2000:14); Gillström, P., Amft, A. (2014). Jämställdhet i högskolan efter autonomireformen. UKÄ rapport (2014:9); Heikkilä, M., Häyrén Weinestål (2009). Kartläggning och analys av jämställdhetsinsatser vid svenska lärosäten 2000-2009. Höskoleverket report (2009:1). Delegationen för jämställdhet i högskolan, Stockholm; Andrén, J. (2010). Genusintegrerad undervisning vid svenska universitets och högskolors hälsoutbildningar. En kartläggning. Göteborgs Universitet; Andersson, S., Amundsdotter, E. (2013). Genusmedvetet ledarskap. En redovisning från projektet Genusmedvetna chefer ett villkor för ett genusmedvetet universitet. Stockholms universitet; Sundin, E., Göranson, U. (2006). Vad hände sen? Långsiktiga effekter av jämställdhetsåtgärder under 1980- och 90-talen. VINNOVA Rapport VR 2006:08; Diskrimineringslag 2008:567. Sveriges Riksdag.

3.4. Soolise võrdõiguslikkuse lõimimine Norra kõrgharidusse

3.4.1. Meetmed naisteadlaste karjääri edendamiseks

Viimastel aastatel on Norras mitmete institutsioonide ja osakondade poolt rakendatud mitmeid karjääri edendavaid meetmeid, mis hõlbustavad naistel kvalifitseeruda professoriks. Näiteks on suuremad ülikoolid nagu Oslo, Bergen, Trondheim ja Tromsø ülikoolid pakkunud noortele naisteadlastele mentorlust. Mõned ülikoolid on olnud selles eriti aktiivsed, näiteks Tromsø asuv Norra Arktika Ülikool, mis 2010.-2013. aastal viis läbi projekti, kus ülikool andis naissoost kaasprofessoritele aega ja võimalusi kvalifitseeruda ametikõrgendusele. Meetme tulemused olid positiivsed ja nüüd on Tromsø Ülikoolis kõige suurem naisprofessorite osakaal Norra ülikoolide seas. Sarnased meetmed on nüüdseks kasutusele võetud ka mitmetes teistes Norra ülikoolides ja kolledžites. Ka mentorite kasutamine, näiteks Oslo Ülikoolis, on panustanud naisteadlaste karjääriks vajalike akadeemiliste, sotsiaalsete ja praktiliste oskuste parandamisele⁶².

3.4.2. Soolise Võrdõiguslikkuse Auhind

2007.-2014. aastani andis Norra Haridus- ja Teadusministeerium välja Soolise Võrdõiguslikkuse Auhinda, mis sisaldas ka rahalist auhinda soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks tulevikus. Auhinna väljaandmine lõpetati, kuna taotlejate huvi kahanes ja auhinnast tulenev tähelepanu soolisele võrdõiguslikkusele oli saavutatud. Mitmed ülikoolid samas leidsid, et auhind oleks vaja teadlikkuse tõstmiseks siiski säilitada, kuna see annab ka poliitilise sõnumi, et teema vajab rohkem tähelepanu.

4. Kokkuvõte

Kuigi Põhjamaid peetakse soolise võrdõiguslikkuse temaatika teerajajateks ilmneb käesolevast ülevaatest, et teema lõimimine haridusse ei ole Rootsis, Norras ja Soomes olnud süstemaatiline ega läbiv. Kuigi selleks on juba palju ära tehtud, eriti mis puudutab soolise võrdõiguslikkuse teema lõimimist erinevatesse strateegiatesse ning läbi on viidud mitmeid positiivseid algatusi, on sooline perspektiiv, võrdne kohtlemine ja sooline võrdõiguslikkus endiselt teemad, mis vajavad defineerimist ja mõistmist ning nendega peab töötama igapäevaselt igal organisatsiooni tasandil. Lisaks on keskendumine soolisele võrdõiguslikkusele haridust puudutavates seadustes vähenenud, kuna rohkem on hakatud tähelepanu pöörama mitmekultuurilisusele, rassismile ja rahvusele ning sooteemasid on kohati hakatud pidama ka iseenesestmõistetavana. Seetõttu on Põhjamaade haridussüsteemide väljakutseks omandada teadmised ja tegeleda diskrimineerimisvastaste tegevustega erinevate tunnuste, sh soo alusel. Seda väljakutset raskendab asjaolu, et mõnes riigis, näiteks Rootsis, on pead tõstnud ka kriitilised vaated soopedagoogikale ja võrdsele kohtlemisele.

---

⁶² Løvbak, H., Holter, Ø. G. (2012). Kjønn og karriere. Universitetet i Oslo: Senter for tverrfaglig kjønnsforskning.